

20. Alterglobalizm i krytyka procesów globalizacji

Alterglobalizm oraz działania krytyczne wobec zjawiska globalizacji są nieodłącznym elementem samego procesu globalizacji. Sprzeciw, kontestowanie, krytyczne podejście do zachodzących zmian w polityce, gospodarce, społeczeństwie, technologii, jest czymś absolutnie naturalnym dla tkanki społecznej. Ludzkość dzięki krytycznemu podejściu do rzeczywistości ma możliwość rozwoju oraz zachowania szerszej perspektywy poznawczej. Początki ruchów alterglobalistycznych, według badaczy, dają się zauważyć w latach 80. XX wieku i upatrywane są w okresie rządów tzw. Nowej Prawicy, której przedstawicielami byli: Margaret Thatcher (Premier Wielkiej Brytanii w latach 1979–1990) oraz Ronald Reagan (Prezydent USA w latach 1981–1989)²⁷. Społeczne niezadowolenie wobec tych rządów stanowiło podglebie późniejszych protestów wobec ekonomicznej globalizacji, której tempo nadały decyzje obu przywódców. Rządy Nowej Prawicy wyrażały bowiem skrajnie neoliberalny model ekonomiczny, którego cechami charakterystycznymi były: bezrefleksyjna wiara w wolny rynek, deregulacja (obniżenie roli państwa w sferze ekonomicznej), prywatyzacja, sprzeciw wobec kolektywizmowi na rzecz indywidualizmu etc. Podstawy teoretyczne przedstawiciele Nowej Prawicy czerpali przede wszystkim z twórczości Friedricha von Hayeka oraz Roberta Nozicka²⁸.

²⁷ Zob. A. Pomieciński, *Alterglobaliści. Antropologia ruchu na rzecz globalnej sprawiedliwości*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2013, s. 7–60.

²⁸ A. Heywood, *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, tłum. D. Stasiak, M. Habura i inni, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 106–113.

Natomiast fundamenty teoretyczne, ideologiczne i aksjologiczne ruchu alterglobalistów nawiązują do intelektualnej spuścizny szkoły frankfurckiej oraz Nowej Lewicy, która cieszyła się szczególną popularnością wśród progresywnej młodzieży studenckiej w latach 60. XX wieku. Pryncypia programowe Nowej Lewicy, które scalały różne odłamy tej formacji, to sprzeciw wobec wojny, alternatywne formy duchowości, rozwój świadomości ekologicznej, równość płci, sprzeciw wobec kapitalizmu oraz sympatia dla ruchów rewolucyjnych w krajach kolonialnych. Twórczość myślicieli wywodzących się ze szkoły frankfurckiej oraz późniejszej Nowej Lewicy (m.in. Theodora Adorno, Maxa Horkheimera, Ericha Fromma, Herberta Marcuse'a, Jurgena Habermasa) do dnia dzisiejszego stanowi trzon nauk społecznych, a teoria krytyczna jest jednym z naczelných konstruktów teoretycznych służących do analizy i opisu rzeczywistości²⁹.

Alterglobalizm w praktyce

Alterglobalizm nie jest pojęciem jednorodnym w swym zakresie. W przestrzeni społecznej przyjęło się określać tym mianem wiele grup (np. prekariuszy), organizacji czy rodzajów działań, które w jakimś stopniu odnoszą się do funkcjonowania współczesnego społeczeństwa, wyrażają sprzeciw wobec jednego lub wielu zjawisk, działań, trendów zachodzących w państwach, społeczeństwach oraz w środowisku międzynarodowym. Alterglobaliści wyrażają sprzeciw, optują za zmianą metod działania, podejmują akcje mające na celu zwalczanie szkodliwych praktyk wielkich korporacji. Są niechętni odgórną globalizacji, globalnemu wolnemu rynkowi i działaniom organizacji zawiadujących globalną ekonomią (np. Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Bank Światowy, Światowa Organizacja Handlu). Alterglobaliści charakte-

²⁹ Zob. A. Szahaj, *Teoria krytyczna szkoły frankfurckiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008 oraz M. Mikołajczyk, M. Karwat (red.), *Politologii model krytyczny*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2017.

ryzują się również postawami antykonsumpcjonistycznymi. Sprzeciwiają się wszelkiego rodzaju nierównościom; w pierwszej kolejności – nierównościom wynikającym z globalnego funkcjonowania neoliberalnego kapitalizmu. Odwoływanie się do postaw postmaterialistycznych (indywidualizm, ekologia, pozytywny stosunek do praw człowieka, antykonsumpcjonizm) oraz krytyczne podejście do zasad wolnorynkowego kapitalizmu, będącego głównym powodem rosnących nierówności społeczno-ekonomicznych, to najważniejsze założenia charakterystyczne dla poglądów i praktyk alterglobalistycznych.

Kolejną cechą rozpoznawczą ruchów alterglobalistycznych jest ich sieciowa struktura. Zgodnie z teorią Manuela Castellsa (zob. rozdz. *Sieć jako dominujący typ globalnej organizacji życia społecznego i ekonomicznego*), alterglobaliści stanowią konglo-

merat różnych organizacji, grup społecznych oraz jednostek, których wspólnym mianownikiem są wartości opisane powyżej. Sieć alterglobalistycznych powiązań ma horyzontalną strukturę, w której ciężko wskazać dominujący podmiot, pełniący rolę przywódczą. Wraz z ewolucją gospodarki, zmianami społeczeństwa, pogłębiającymi się zmianami klimatycznymi oraz działaniami polityków, zmianie ulega również agenda alterglobalistów. Wśród organizacji, stale odwołujących się i podnoszących w swoich działaniach tematykę związaną z ruchem alterglobali-

Sea Shepherd Conservation Society – alterglobalistyczni morscy wojownicy

Działania alterglobalistyczne mogą przybierać agresywną formę. Jedną z czołowych organizacji o alterglobalistycznym rodowodzie jest założona w 1977 roku organizacja Sea Shepherd Conservation Society, której celem jest ochrona mórz i oceanów przed negatywnym wpływem człowieka, szczególnie masowymi połowami, odławianiem zagrożonych gatunków etc. Sea Shepherd słyną z metod działania, które zazwyczaj przyjmują siłowy, dynamiczny charakter, polegający na regularnych bitwach morskich, np. ze statkami wielorybników poprzez próby ich taranowania, dokonywanie abordażu, niszczenie sprzętu rybackiego itd. Do bitew morskich dochodzi głównie na wodach północnego Pacyfiku oraz Oceanu Antarktycznego, na których połowy dokonują japońskie statki wielorybnicze. W grudniu 2013 roku Sea Shepherd przeprowadziło operację pod kryptonimem „Relentless”, w wyniku której udało się uchronić 932 wieloryby przed odłowieniem. Podobne, agresywne metody, przybierają masowe protesty środowisk alterglobalistycznych w miejscach, w których organizowane są np. szczyty państw G8/G20. Zamieszki wywołane protestami przeciwko politykom obradującym w zamkniętym gronie przedstawicieli najbogatszych państw świata, powodowały wielogodzinne bitwy na ulicach, m.in. Seattle, Montrealu, Hamburga, Brisbane, Genui.

23 rzeczy, których nie mówią Ci o kapitalizmie, Ha-Joong Chang, 2013

Książka *23 rzeczy, których nie mówią Ci o kapitalizmie* koreańskiego autora Ha-Joong Changa w przystępny, czytelny i miejscami nieco przesławczy sposób, objaśnia prawidła rządzące współczesną kapitalistyczną gospodarką, ukazując częstokroć jej ciemną stronę. W książce omawiane są cechy charakterystyczne współczesnego kapitalizmu, poparte wieloma przykładami „z życia”. Lektura książki pomoże zrozumieć, o co walczą i czemu sprzeciwiają się alterglobaliści i nie tylko oni. Po lekturze książki czytelnik zauważy, iż bezrefleksyjna wiara w wolny rynek, dążenia do obniżenia roli państwa w sferze ekonomicznej (deregulacji), czy szaleńcza prywatyzacja, nie zawsze niosą za sobą pozytywne skutki. Polemiczność książki skłania do głębszej refleksji nad procesem globalizacji oraz współczesną ekonomią i polityką. Zastanowieniem się nad możliwymi alternatywnymi rozwiązaniami. W szczególności dotyczy to zrównoważonego rozwoju, ochrony praw pracowniczych, walki z wykluczeniem ekonomicznym, społecznym etc.

stycznym, należy wymienić powstałą w 1998 roku grupę ATTAC (fr. *Association pour la Taxation des Transactions pour l' Aide aux Citoyens* lub ang. *Association for the Taxation of Financial Transactions for the Aid of Citizens* – Obywatelska Inicjatywa Opodatkowania Obrotu Kapitałowego)³⁰ oraz proekologiczne ugrupowania, potocznie określane mianem Zielonych³¹. Również dużą grupę ruchu alterglobalistycznego stanowią organizacje pozarządowe, stowarzyszenia i grupy obywateli. Często swoją przynależność do alterglobalistów podkreślają ugrupowania anarchistyczne

ne. To z nimi często kojarzono, w początkowej fazie funkcjonowania ruchu, pojęcie antyglobalizmu.

³⁰ Organizacja działa w ponad 40 państwach na świecie. Celem działalności jest walka z wykluczeniem społeczno-ekonomicznym, przeciwstawianie się funkcjonowaniu rajów podatkowych i dyktatowi wielkich korporacji. ATTAC opowiada się za zrównoważonym rozwojem, sprawiedliwą redystrybucją, sprawiedliwym handlem, ochroną praw pracowniczych, ochroną środowiska etc. W swoim manifestie programowym ATTAC podkreśla opozycyjne stanowisko w stosunku do neoliberalnego charakteru procesów globalizacyjnych. Więcej, zob. www.attac.org.

³¹ W większości państw demokratycznych funkcjonują partie polityczne, głoszące proekologiczne hasła. Zazwyczaj w nazwach tego typu partii występuje słowo „zieloni”, np. w Polsce – Partia Zieloni, w Niemczech – partia Sojusz 90/Zieloni, w Wielkiej Brytanii – Szkocka Partia Zielonych, w Finlandii – Liga Zielonych, we Francji – Zieloni z Francji etc. Partie proekologiczne w Parlamencie Europejskim utworzyły w 1999 roku sojusz polityczny funkcjonujący pod nazwą Zieloni – Wolny Sojusz Europejski.

Alterglobalizm nie jest tym samym co antyglobalizm, choć w dyskursie publicznym częstokroć określenia te są używane jako synonimy. Nazwa „alterglobalizm” nie zawiera w sobie przeczenia, negacji, wręcz przeciwnie – wskazuje na pewną alternatywę w stosunku do procesu globalizacji. Zwolennicy alterglobalizmu nie są przeciwnikami globalizacji, procesu, który ze swej istoty jest niemożliwy do powstrzymania czy wyhamowania. Alternatywa alterglobalizmu odnosi się do nieco innego rozłożenia akcentów. Chodzi o poszanowanie praw człowieka, praw pracowniczych, troskę o wykluczonych i potrzebujących, ochronę środowiska, a nie o podkreślanie wyłącznie działań *stricte* ekonomicznych, dzięki którym najbogatsi mogą akumulować kapitał. Antyglobalizm natomiast jest typowym ruchem sprzeciwu. Wyrazem braku akceptacji do całego procesu globalizacji, próbą zaprzeczenia mu, a wręcz wiarą w możliwość powstrzymania, co jednak z założenia jest niemożliwe do zrealizowania. W grupach antyglobalistycznych są zarówno anarchiści, absolutnie kontestujący zastaną rzeczywistość, jak i nacjoniści, ugrupowania skrajnie prawicowe, które w globalizacji upatrują źródła wszelkiego zła oraz krzywdy, której doświadczają, żyjąc we współczesnym społeczeństwie (wykluczenie społeczne, zawodowe, brak perspektyw). Do haseł antyglobalistycznych odwołują się również politycy reprezentujący tzw. partie sprzeciwu, które powołując się – przykładowo – na zagrożenie migracyjne, zbijają kapitał polityczny w Europie i rosna w siłę. Partiami sprzeciwu, głoszącymi hasła antyglobalistyczne, są m.in. francuski Front Narodowy, niemiecka nazistowska NPD, niemiecka AfD (Alternatywa dla Niemiec), brytyjska Brexit Party oraz UKIP, węgierski Jobbik, w Polsce – Kukiz’15, KORWIN, Ruch Narodowy³².

³² Zob. T. Snyder, *O tyranii. 20 lekcji z dwudziestego wieku*, tłum. B. Pietrzyk, Znak Horyzont, Kraków 2017 oraz M. Castells, *Siła tożsamości*, tłum. S. Szymański, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Oceny alterglobalizmu

Alterglobalizm poddawany jest również krytyce. Jednym z głównych argumentów krytyków alterglobalizmu jest podważanie spójności, jednorodności alterglobalizmu. Według krytyków brak sformalizowanego charakteru działań wielu podmiotów reprezentujących podobne poglądy i postulaty uznawany jest za oznakę słabości, przede wszystkim instytucjonalnej. Tego typu poglądy są typowe dla konserwatywnych środowisk, silnie zinstytucjonalizowanych, o pionowej, hierarchicznej strukturze, znajdujących się zazwyczaj w tzw. głównym nurcie dyskursu społeczno-politycznego. Podważana jest również skuteczność działania alterglobalistów. Krytycy ruchu oczekują wysokiej skuteczności podejmowanych działań i realizacji głoszonych postulatów, niemniej jednak materia, z którą przychodzi mierzyć się alterglobalistom, jest tak trudna, niejednoznaczna, wieloaspektowa, iż osiągnięcie wysokiej skuteczności podejmowanych działań jest z gruntu rzeczy niemożliwe. Na negatywną narrację przeciwników alterglobalistów wpływ mają również masowe protesty organizowane przez środowiska alterglobalistyczne. Protesty, często przekształcające się w masowe zamieszki i starcia z siłami porządkowymi, organizowane są przy okazji spotkań/zjazdów Światowej Organizacji Handlu, Banku Światowego, grup G8/G20 czy spotkań ekonomicznych w Davos. Za „historyczne”, pierwsze, masowe, krwawe zamieszki alterglobalistów z siłami policyjnymi, uznaje się protesty przeciwko konferencji Światowej Organizacji Handlu w Seattle w 1999 roku. Od tego wydarzenia w literaturze przedmiotu funkcjonuje termin „efekt Seattle”, który stosowany jest w kontekście podobnych zamieszek, towarzyszących spotkaniom władarzy globalnego świata³³.

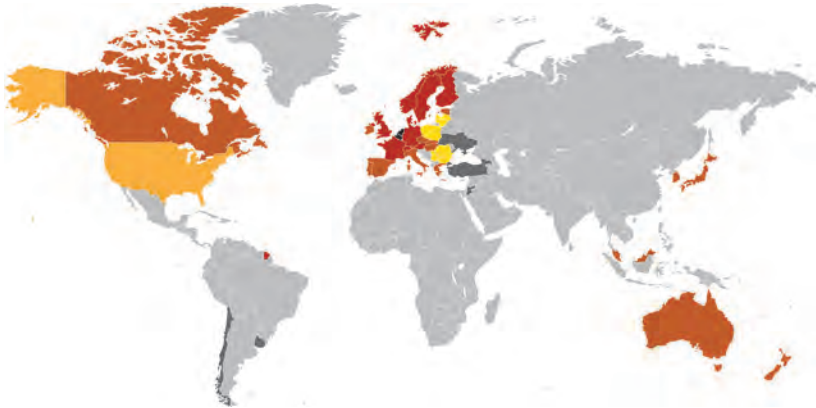
Niemniej jednak wielu badawczy podkreśla, że niejednorodność ruchu alterglobalistycznego na przekór krytykom stanowi jego największą siłę. Tylko oddolne działania wielu podmiotów, skupionych wokół wielu problemów i zjawisk, zachodzących we współczesnym świecie, mogą doprowadzić do realnej zmiany. Wspomniane zamieszki i zakłócenia porządku były cechą charakterystyczną dla wczesnego okresu

³³ A. Pomieciński, *Alterglobaliści. Antropologia ruchu...*, s. 88–125.

działalności alterglobalistów. Ze względu na powstanie nowego ruchu dynamiczny przebieg manifestacji alterglobalistycznych uświadomił światowej opinii publicznej skalę problemów. Wraz z profesjonalizacją metod działania całego ruchu oraz zmianą optyki ich oponentów na nieco bardziej prospołeczną zamieszki i zakłócenia porządku występują stosunkowo rzadko. Jeżeli nawet przy okazji, np. szczytu G20, dochodzi do burd i walk ze służbami porządkowymi, zamieszki mają łagodniejszy przebieg i trwają o wiele krócej, niż te z początku XXI wieku, ewentualnie wywoływane są przez chuliganów, w żaden sposób niezwiązanych z ruchem alterglobalistycznym (np. środowiska pseudokibiców).

Analizując protesty alterglobalistów z ostatnich lat, można stwierdzić zmianę tendencji w zakresie dynamiki tychże protestów. Środowiska alterglobalistyczne, świadome negatywnego oddziaływania wizerunkowego zamieszek, jako formę protestów przybierają pokojowe manifestacje, happeningi lub, w ostateczności, bierny opór. Tego typu tendencja widoczna była podczas szczytu G20 w Hamburgu w 2017 roku. Pomimo

Mapa zasięgu procesu globalizacji

Źródło: KOF Globalization Index.

Mapa przedstawia kraje o największym wskaźniku globalizacji i dysproporcje w procesie globalizacji pomiędzy bogatą Północą a krajami globalnego Południa.

Zamieszki alterglobalistów

W 1999 roku, w Seattle w zamieszkach ulicznych udział wzięło ok 45 tys. protestujących

Źródło: Pixabay.

Od zamieszek towarzyszących konferencji Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization) w Seattle w 1999 roku, w których udział wzięło ok 45 tys. protestujących, przez pierwszą dekadę XXI wieku był to typowy obrazek, kojarzący się z ruchem alterglobalistycznym w percepcji społecznej. Łącznie zamieszki w Seattle w 1999 roku spowodowały straty w wysokości ok 30 mln USD¹. Uliczne wielogodzinne, krwawe bitwy z policją, niszczenie witryn sklepowych oraz infrastruktury miast, które były miejscem obrad i szczytów G8/G20, WTO, Banku Światowego itp., negatywnie oddziaływały na wizerunek alterglobalistów. Wraz z profesjonalizacją i zmianą metod działania, zerwaniem z formą agresywnych protestów, ruch alterglobalistyczny, zmienił swój wizerunek w odbiorze społecznym, stając się partnerem do dyskusji na temat przyszłości globalizacji i jej wymiaru.

¹ CBC News, WTO protest in the pocketbook, <https://www.cbc.ca/news/world/wto-protests-hit-seattle-in-the-pocketbook-1.245428> [dostęp: 23.08.2019].

dużej liczby protestujących, manifestacje przebiegły względnie spokojnie, w porównaniu do wydarzeń z Seattle czy z Genewy z 2001 roku.

Ruch alterglobalistyczny na przestrzeni ostatnich 20 lat uległ sporym przeobrażeniom. Obecnie ulega silnej profesjonalizacji poprzez organizowanie konferencji, sympozjów, prowadzenie debat. Alterglobaliści w swojej „walce” wykorzystują technologie, będące *stricte* zdoby-

czami globalizacji – Internet i *social media*. Swoista przewrotność, wykorzystywanie narzędzi stworzonych przez organizacje i firmy, których działalność poddawana jest krytyce przez ruch, stanowi o paradoksalnej sile ruchu alterglobalistycznego. Dzięki Internetowi, sieciowości, zasięg oddziaływania i szerzenia haseł dotyczących alternatywnej wizji globalizacji, w której liczy się człowiek, a nie rachunek ekonomiczny, jest o wiele większy i skuteczniejszy.

Prekariusze – nowa klasa społeczna

Prekariusze – nowa klasa społeczna, charakterystyczna dla wysoko rozwiniętych społeczeństw kapitalistycznych, której cechą szczególną jest szeroko rozumiana niepewność. Niepewność ta objawia się w formach zatrudnienia (np. umowy zlecenia lub inne, tzw. elastyczne formy zatrudnienia, które w praktyce nie dają pracownikom bezpieczeństwa socjalnego) oraz w gwarancjach pracy i płacy (brak lub niewielkie możliwości ochrony przed utratą zatrudnienia oraz brak możliwości wpływania na wysokość uposażenia). Prekariusze często zmuszeni są również przez realia rynkowe do wykonywania pracy poniżej swoich umiejętności/wykształcenia lub też podjęcia dodatkowego zatrudnienia, ze względu na niewystarczające zarobki już uzyskiwane. Klasa prekariuszy, w chwili obecnej, jest jedną z najbardziej wykorzystywanych klas społecznych przez system kapitalistyczny. Prekariusze są odpowiednikiem XIX-wiecznego proletariatu, z tą różnicą, iż nie są oni zazwyczaj robotnikami w tradycyjnym znaczeniu tego słowa. Wykonują szerokie spektrum zawodów. Nie da się przypisać członków prekariatu do jednego lub zaledwie kilku wykonywanych zawodów czy profesji. Prekariusze to zazwyczaj ludzie młodzi, będący na początku zawodowej kariery albo posiadający niewielkie doświadczenie zawodowe.

Występowanie klasy prekariuszy jest powszechne i dotyczy każdego, wysoko rozwiniętego społeczeństwa. Zatem z prekariuszami będziemy mieć do czynienia zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i Unii Europejskiej, Japonii, Korei Południowej, czy Australii. Nieustanny strach i obawa o przyszłość, brak perspektyw zatrudnienia, dostępu do kredytów (ze względu na niskie zarobki), dostępu do mieszkań, które pozwoliłyby na samodzielne zamieszkanie, doprowadziły do masowego uczucia frustracji wśród młodych ludzi. Frustracja ta była powodem licznych protestów we Francji, Hiszpanii czy Grecji, szczególnie w 2011 roku. Niebezpieczeństwo, które niesie za sobą prekariat, to przede wszystkim osłabienie demokracji, ponieważ prekariusze ze swym sfrustrowaniem są grupą stanowiącą potencjalne zaplecze dla partii antysystemowych, zarówno skrajnie lewicowych, jak i prawicowych, nacjonalistycznych. W Europie Zachodniej ruch prekariuszy wykazuje tendencje lewicowe, zaś w Europie Środkowo-Wschodniej (Polska, Węgry, Czechy, Słowacja, Serbia) klasę młodych-wykluczonych skutecznie zagospodarowują partie prawicowe, populistyczne, np. dzięki podsycaniu strachu przed obcymi (więcej, zob. rozdz. *Polityzacja strachu jako globalny trend w zakresie bezpieczeństwa*). Za twórcę pojęcia „prekariat”, uznaje się brytyjskiego socjologa, profesora Guya Standinga*.

* G. Standing, *Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa*, tłum. P. Kaczmarek, M. Karolak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.

Słowniczek

Nowa Lewica – ruch społeczno-polityczny, którego teoretyczne podstawy narysował Herbert Marcuse, jeden z reprezentantów szkoły frankfurckiej, na początku lat 60. XX wieku. Przedstawiciele ruchu charakteryzują się postawą krytyczną wobec otaczającej ich rzeczywistości, szczególnie wobec neoliberalnego kapitalizmu, nierówności społecznych, neoimperialnej, siłowej polityki itp.

Postmaterializm – zespół wartości i postaw opisany przez Ronalda Ingleharta. Według tego badacza wysoko rozwinięte społeczeństwa odchodzą od wartości *stricte* materialnych na rzecz wartości postmaterialnych, chociażby lepszej jakości życia albo rozwoju osobistego (indywidualizm). Postmaterializm odnosi się również do przestrzegania praw człowieka, praw pracowniczych, ochrony środowiska naturalnego. Postawa postmaterialna odnosi się także do zmiany poczucia bezpieczeństwa (więcej, zob. rozdział *Polityzacja strachu jako globalny trend w zakresie bezpieczeństwa*).

Kalendarium

1848 – pierwsze wydanie *Manifestu Komunistycznego* autorstwa Karola Marksa i Fryderyka Engelsa, jednej z najważniejszych prac w historii ludzkości, która do dzisiaj stanowi podstawę dyskusji akademickich i filozoficznych na temat kapitalizmu i globalizacji.

1960 – esej *Letter to the New Left* autorstwa Charlesa Wrighta Millsa – po raz pierwszy została zdefiniowana w tym zakresie nazwa Nowa Lewica.

1968 – apogeum rewolty młodzieży studenckiej w różnych państwach. Pierwszy powojenny masowy międzynarodowy protest młodzieży (pierwszego powojennego pokolenia, które wkroczyło w dorosłość), skierowany przeciwko establishmentowi, pokoleniu rodziców oraz społeczno-politycznemu *status quo*, a więc rzeczywistości, w której młodzież była wychowywana i dorastała w okresie powojennego *boomu* konsumpcyjnego. Masowe protesty w USA (Waszyngton, Berkeley, Nowy Jork), Francji (Paryż), Republice Federalnej Niemiec (Bonn), wybuchły na niwie antywojennego sprzeciwu (wojna wietnamska), antymaterializmu, antykorporacjonizmu, braku równości rasowej, braku równości płci, rewolucji seksualnej itp. Tamte wy-

darzenia ukształtowały kontestacyjne mity, do których chętnie odwołuje się także ruch alterglobalistyczny.

1999 – pierwsze wydanie książki *No Logo* autorstwa Naomi Klein. Praca ta uznawana jest za jedną z najważniejszych publikacji o charakterze alterglobalistycznym; określana jest wręcz jako „biblia alterglobalistów”. Książka ukazuje negatywny wpływ międzynarodowych korporacji na społeczeństwo, pogłębianie nierówności społecznych oraz mechanizmy konsumpcjonizmu.

Problemy do dyskusji

1. Dlaczego ruchy alterglobalistyczne mają negatywny wizerunek w przestrzeni społeczno-politycznej?
2. Jak postrzegasz przyszłość alterglobalizmu? Jakie problemy, zagadnienia i sfery ludzkiej aktywności mogą stać się przedmiotem zainteresowania alterglobalistów?
3. Alterglobalizm czy antyglobalizm? Która z postaw ma większe szanse na utrzymanie się w głównym nurcie dyskursu społeczno-politycznego?

Dodatkowa literatura

- Barber B., *Dżihad kontra McŚwiat*, tłum. H. Jankowska, Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2004.
- Bauman Z., *Globalizacja i co z tego dla ludzi wynika*, tłum. E. Klekot, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.
- Castells M., *Siła tożsamości*, tłum. S. Szymański, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Fromm E., *Mieć czy być?*, tłum. J. Karłowski, Wydawnictwo Rebis, Warszawa 2015.
- Klein N., *No logo*, tłum. H. Jankowska, K. Makaruk i inni, Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2004.
- Klein N., *Doktryna szoku. Jak współczesny kapitalizm wykorzystuje klęski żywiołowe i kryzysy społeczne*, tłum. H. Jankowska, K. Makaruk i inni, Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2008.

- Rodrik D., *Jedna ekonomia, wiele recept. Globalizacja, instytucje i wzrost gospodarczy*, tłum. S. Szymański, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2011.
- Sader E., *Kret rewolucji. Drogi lewicy latynoamerykańskiej*, tłum. P. M. Bartolik, J. P. Listwan, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa 2015.
- Stiglitz J. E., *Globalizacja*, tłum. H. Simbierowicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.